

1.

ALUKSI

Vuosi 1990 jää historiankirjoihin murroksen vuotena. Poliittista elämää ovat kertomusvuonna hallinneet Itä-Euroopan tapahtumat. Saksojen yhdistyminen, Berliinin muurin purkaminen ja kansallisuusaatteen vahva nousu kertovat osaltaan tämän päivän todellisuudesta, joka tuntuu muuttuvan äärimmäisen nopeasti. Tapahtumat Neuvostoliitossa ja kansandemokratioissa ovat vaikuttaneet myös työväenliikkeen tutkimukseen. Työväenliikkeen merkitys ja sen myötä liikkeen historia on asetettu uudelleenarvioinnin kohteeksi. Itä-Euroopan maissa tämä on johtanut työväenliikkeen historiantutkimuksen epäsuosioon. Suomessa työväenliikkeen tutkimus on sen sijaan laajentunut: vuoden aikana aloitettiin useita tutkimushankkeita, jotka tarkastelevat ei ainoastaan työväenliikkeen vaan laajemminkin työväestön historiaa.

Työväen Arkistolle vuosi 1990 jää mieleen kahdestakin syystä. Ensinnäkin sen vuoksi, että arkistolla oli ilo ja kunnia toimia ensimmäisen kerran isäntänä IALHI:n (International Association of Labour History Institutions) kansainvälisessä konferenssissa. Ulkomaalaisia vieraita kokouksessa oli noin 40 ja järjestelyistä saatu palaute oli erittäin myönteistä. Yhteistyön lujittuminen ulkomaisten sisarjärjestöjen kanssa kertoo osaltaan arkiston tulevan toiminnan painopisteen siirtymisestä pohjoismaisesta yhteistyöstä laajemminkin eurooppalaiseen yhteistyöhön.

Toinen vuotta 1990 leimannut toimintamuoto varsinaisen arkistotyön ohella on ollut julkaisutoiminnan laajentuminen. Työväen Arkiston julkaisusarja, joka aloitettiin vuonna 1986 julkaisemalla seminaariraportti, sai jatkoa kahdesta julkaisusta. Maaliskuussa julkaistiin Marjaliisa Hentilän ja Maria Lähteenmäen laatima Kansainvälisen naistenpäivän 80-vuotishistoriikki ja elokuussa Marja Rantanen toimittama artikkelikoelma Jännittävä työväenhistoria, joka julkaistiin professori Hannu Soikkasen 60-vuotispäivän kunniaksi.

Vuosi 1990 on ollut sikäläkin merkittävä, että Työväen Muistitietotoimikunta täytti 30 vuotta. Muistitiedon ja yleensäkin henkilöarkistojen suosio on selvästi noussut. Ensimmäistä kertaa henkilöarkistojen käyttö lisääntyi siinä määrin, että ne olivat sos.dem.puolueen arkiston ohella arkiston käytetyimmät kokoelmat. Tämä painopisteen siirtyminen on otettu huomioon myös

Kansainvälisen konferenssin osanottajia viihdytettiin suomalaiskansallisesti tanssimusiikilla. Kaarlo Kyyriksen koskettimissa Petri Rannikko ja rummuissa Petri Tanskanen.

suunniteltaessa arkiston tulevaa toimintaa: henkilöarkistojen järjestämiseen ja hankintaan tullaan kiinnittämään aikaisempaa enemmän huomiota.

Arkiston henkilöstöhallinnossa on vuoden aikana alettu niinkään kiinnittää huomiota henkilökunnan viihtyvyyteen. Toimenkuvia on pyritty jäsentämään ja yksilöimään. Viikottain pidettävät henkilökuntapalaverit ovat omiaan edesauttamaan tiedon kulkua ja yhteistyökykyä. Niin ikään keväinen urheilupäivä ja joulun pikkujoulu on koettu yhteishenkeä lujittaviksi.

Perhepotretti saatiin aikaiseksi.

2.

HALLINTO JA HENKILÖKUNTA

Työväen Arkiston Säätiön hallitukseen ovat kuuluneet puheenjohtaja Sulo Penttilä ja varapuheenjohtaja Maunu Ihalainen sekä jäsenet Veikko Helle, Tero Tuomisto ja Pentti Öhman, joka valittiin Jussi Pikkusaaren tilalle. Säätiön hallituksen sihteerinä on toiminut Esa Lahtinen ja kokoussihteerinä Marja Rantala. Hallitus on kokoontunut neljä kertaa.

Vakituinen henkilökunta 1990:

Lahtinen Esa, FK, Arkiston johtaja
Hentilä Marjaliisa, VTL: virkavapaalla 1.1.-30.8.1990
Laaksovirta Simo, FK: virkavapaalla 1.1.-31.12.1990
Lähteenmäki Maria, FL: virkavapaalla 1.1.-31.7.1990
Rantala Marja, VTM
Rytönen Veikko, FK
Saarikoski Kirsti

Projektityöntekijät ja viransijaiset 1990:

Helsti Hilikka, FK: 1.1.-31.8.1990
Kauppi Matti, fil.yo: 1.1.-30.9.1990
Norvanto Teija, fil.yo: 1.1.-31.10.1990

Reuna Risto, FL: 1.1.-31.12.1990
Tanskanen Petri, fil.yo: 1.4.-30.4.1990
Tapiovaara-Harpp Ulla, FK: 1.1.-31.12.1990

Edellä mainittujen lisäksi Työväenperinne-Arbetartradition ry:n palkkaamana projektityöntekijänä on Leena Koskinen järjestänyt julisteita kolmen kuukauden ajan, Petri Tanskanen työstänyt työväen elokuva-projektia 1.1.-31.3. ja 1.5.-31.12.1990 ja valt. yo Simo Laakkonen koonnut työväenjärjestöjen painettuja historiikkeja kolmen kuukauden ajan. Lisäksi Hilikka Helsti on siirtänyt atk:lle muistitietoaineistoa 1.9.-31.12.1990 ja Vuokko Marttala-Hurri toiminut 1.3.-31.8.1990 muistitietotoimikunnan palveluksessa.

Työväen Arkiston palkanlaskijana ja kirjanpitäjänä on toiminut Riitta Elovuo. Arkiston tilintarkastajina ovat toimineet Anssi Karkinen, Lasse Lehti ja Marja-Leena Lehtimäki.

3.

ARKISTOKOKOELMIEN HOITO

Työväen Arkistoon tehtiin vuonna 1990 kaikkiaan 102 luovutusta. Luovutus- ja lainarekisteriä on hoidettu menestyksellisesti koko vuoden ajan atk:lla. Arkistohakuja tehtiin vuoden aikana muutama. Suurimpia arkistoluovutuksia olivat Pohjanmaan työväenjärjestöä käsittävä laaja arkistoaineisto, Työväen Keskusmuseosta toimitettu arkistoaineisto sekä lisät Liikeliiton aiemmin luovutettuun aineistoon. Lukumääräisesti eniten luovutuksia tehtiin paikallisjärjestöistä, työväenyhdistyksistä ja ammattiosastoista.

Henkilökunta on jatkanut ns. kellaripäiväprojektiaan eli koko henkilökunta on ollut kellarissa tekemässä siirtoja ja siivoamassa kellarimakasiinissa kerran kahdessa viikossa: ei ihme, että kansainväliset vieraat olivat ihastuneita makasiinien siisteyteen.

Edellisen vuoden puolella aloitettu työväenyhdistyskokoelman saattaminen tietokoneelle on jatkunut koko vuoden. Marja Rantalan vastuulla ollut laaja työ on vuoden 1990 lopulla 90 prosenttisesti valmis. Työväenyhdistyskokoelma käsittää kaikkiaan arviolta 200 hyllymetriä noin 2000 yhdistyksen arkistoja.

Vuoden aikana järjestetyistä yksittäisistä arkistokokoelmista mainittakoon Teija Norvannon järjestämä Liikeliiton arkisto ja arkistoluetteloiden siirtäminen atk:lle. Kaikkiaan Liikeliiton aineistoa on noin 60 hyllymetriä, minkä lisäksi paikallisosastojen aineistoa kertyi noin 30 hyllymetriä. Toinen laaja kokoelma, Ulla Tapiovaara-Harppin työstämä osuustoimintakokoelman järjestelyprojekti eteni kymmenillä hyllymetreillä: seurantatyön ohella mainittakoon E-Instituutin arkiston järjestäminen, joka käsittää noin 25 hyllymetriä. Osuustoimintaprojekti etenee Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto KK ry:n taloudellisen tuen turvin. Matti Kauppi työsti vuoden aikana pääasiassa Työväen Sivistysliiton aineistoa, Marjaliisa Hentilä järjesti Internationaalikokoelman ja Maria Lähtenmäki K.A. Fagerholmin arkiston sekä Kirsti Saarikoski August Wesley'n arkiston ja kopioi aineiston.

Työväen Arkiston atk-asiantuntijana on toiminut Veikko Rytönen, joka on avustanut lukuisia työväenjärjes-

töjä ja muita arkistoja automaattiseen tietojenkäsittelyyn liittyvissä kysymyksissä.

Kaiken kaikkiaan Työväen Arkistossa on arkistomateriaalia noin 2800 hyllymetriä. Vuoden aikana seulottiin ja poistettiin materiaalia noin 60 hyllymetriä.

Liikeliiton asiakirjat ovat järjestyksessä. Kuvassa Teija siirtää aineistoa arkistoon.

Amerikansuomalainen Fanny Wesley. Eestiläinen Vappu Raudsepp luovutti isänsä August Wesley'n aineiston.

4.

KUVA-ARKISTO

Kopiopalvelun lisäksi kuva-arkistoa koskevat tehtävät ovat olleet kuvatoimitusten avustus ja kuvatoimitus. Arkiston kuvien käyttö kasvoi yli viidenneksellä. Sen sijaan kopiopalvelua käytettiin vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kopiopalvelun käytön vähenemiseen on nähtävästi kaksi syytä. Vuoden alussa kopioiden hintaa nostettiin 50 markasta 100 markkaan. Toiseksi asiakkaat ovat oppineet käyttämään mahdollisuutta kuvata itse. Periaatteessa itsepalvelu ei ole suotavaa, mutta henkilökunnan vähäisyyden vuoksi välttämätöntä.

Kuvien jakautuminen eri julkaisukanavien kesken on muuttunut jyrkästi edellisiin vuosiin verrattuna. TV:n, videon ja elokuvan osuus on kasvanut huomasti. Siirtyminen on todennäköisesti ollut väliaikainen, lukemat joutuvat muutamasta suuresta hankkeesta. Lehdistön osuus on säilynyt vahvana. Se on vakiintunut viidenneksen tuntumaan.

Arkiston kuvamäärä on kasvanut Liikealan ammattiliiton ja Liikeväen liiton luovutusten ansiosta paljonkin, mutta kuvat eivät ole vielä käyttökunnossa. Joitakin pienempiä kokoelmia ja yksittäisiä kuvia on kopioitu arkiston kokoelmiin yksityishenkilöiltä.

Kuva-arkiston ylläpito on ollut ongelmallista kaiken aikaa, koska henkilökuntaa ei ole tarpeeksi. Koska jatkossakaan ei ole tiedossa henkilökuntalisäystä, on tutkittu atk:n mahdollisuuksia kuva-arkiston hoidossa. Elektronisen arkiston avulla järjestyksen ylläpito itse kokoelmassa tulee mahdolliseksi ja asiakaspalvelua voidaan siirtää koneelle. Vuoden lopulla Veikko Rytönen kävi KSR:n apurahan turvin tutustumassa Amsterdamissa International Institute of Social History'n elektronisen kuva-arkiston toimintaan.

5.

ARKISTON KÄYTTÖ JA TUTKIJAPALVELU

Arkistoon tehtiin vuoden 1990 kuluessa noin 1550 tutkijakäyntiä. Vähennys edellisestä vuodesta selittyy tutkijasalin remontilla. Sali jouduttiin pitämään suljettuna korjauksen aikana noin kaksi kuukautta sekä elokuussa pidetyn kansainvälisen konferenssin yhteydessä vielä viikon. Rekisteröityjä puhelintiedusteluja kertyi kaikkiaan noin 400. Edellisenä vuonna hyvin toiminut kirjallisten selvitysten tilastointi sen sijaan ei onnistunut odotusten mukaisesti.

Yksityiskohtaisempien arkistoluetteloiden vuoksi tilattujen arkistoyksikköjen käyttö on pysynyt suurin piirtein edellisen vuoden tasolla: tutkijat voivat yksilöidä haluamansa kansiot aikaisempaa tarkemmin, mikä on helpottanut niin asiakkaiden kuin päivystäjänkin työtaakkaa.

Arkistokokoelmien käytön jakautumisessa tapahtui vuoden kuluessa selvästi painopistemuutos. Henkilöarkistokokoelmia tilattiin viime vuoteen verrattuna kaksinkertainen määrä ja näin henkilöarkistokokoelma nousi sos.dem.puolueen arkiston käyttöiheyden tasolle, jopa hieman ylikin. Osittain tämä johtuu myös sos.dem.puolueen arkiston yksityiskohtaisemmasta luettelosta ja puolueen päättävien elinten pöytäkirjojen siirtymisestä mikrofilmeille, eikä niinkään siitä että ko. arkiston käyttö olisi vähentynyt. Kolmanneksi eniten tilattiin työväenyhdistysten aineistoja ja neljänneksi ammattiyhdistysliikkeen arkistoja.

Työväen Arkiston käyttäjäkunnasta vuonna 1990 akateemisia tutkijoita oli 75 % eli edelliseen vuoteen nähden käyttäjäkunta on entisestään yhdenmukaistunut. Harrastelijatutkijoita oli 23 % ja tiedotusvälineiden edustajia lähes kaksi prosenttia. Yhteydet yliopistolle ovat tiivistyneet vuoden aikana: eri historian laitoksilta tehtiin neljä ryhmäkäyntiä ja arkiston tiloissa järjestettiin kaksi lisensiaattiseminaaria. Ulkolaisia tutkijoita arkistossa kävi kuusi sekä heidän lisäksi kaksi neuvostoliittolaista delegaatiota.

Arkiston kaukolainapalvelu on toiminut moitteettomasti ja tehokkaasti atk:n avulla. Kaukolainojen määrä on kasvanut huomattavasti: vuoden aikana lähetettiin 85 kaukolainaa eri puolille Suomea, edellisenä vuonna kaukolainoja oli 51. Erityisesti sos.dem.puolueen päättävien elinten pöytäkirjojen mikrofilmaus on nostanut kaukolainamäärää.

Arkiston yleisöpalveluajat ovat olleet:

-maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin kello 11-17 (kesäaikana kello 10-16)
-tiistaisin ja torstaisin kello 11-20 (kesäaikana kello 10-19)

1. Tiittanen, Helsinki.

Henkilöarkistojen käyttö on kasvanut. Joulukuussa valmistui KAF:n aineiston luettelo.

JUHANNUSTA JUHLIMAAN

KESÄI
SEEN

KALLIO-
RANTAANI

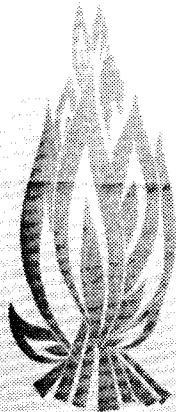
ERKKI KUVAJAN

PIRTEXT
PELIMANNIT
TANSSITTAVAT
TEMPOISASTI
KLO 21-01

KOKKOKIPINÖI

KLO 23.00

Kokkopakinan pitää sokosinkoulunjohtaja Eero Häkkinen

Erkki Kuvajan pirteät pelimannit soittivat Kuopion TY:n Kalliorannassa juhannuksena 1958.

6.

NÄYTTELYTOIMINTA

Vuoden 1990 aikana Työväen Arkistossa työstettiin yksi laajempi näyttely ja kolme julistenäyttelyä. Henkilöpulan takia näyttelytoiminta on supistettu vähimpään mahdolliseen. Vapun 100-vuotisjuhlien merkeissä Esa Lahtinen ja Petri Tanskanen toteuttivat Helsingin Työväentalolle yhteispohjoismaisen näyttelyn huhtikuussa 1990. Näyttely liittyi Nordiska Arbetarrörelsens Samarbetskommitte'n konferenssiin ja siinä käytettiin vappuaineistoa myös Tanskasta, Ruotsista ja Norjasta.

Lokakuussa 1990 Maria Lähteenmäki kokosi julistenäyttelyn "Työläisnaisliike muutoksessa 1900-1990" Pohjois-Hämeen sos.dem. naispiirin tilauksesta Tampereelle. Arkiston näyttelytilassa oli esillä Matti Kaupin ja Petri Tanskanen tanssilavanäyttely, joka oli rakennettu Kuopion Kalliorannan tanssilavajulisteista. Jouluksi Leena Koskinen kokosi näyttelytilaan KK:n jouluaiheisia julisteita.

Kertomusvuosi oli Työväen Muistitietotoimikunnan 30. toimintavuosi. Toimikunnan luottamuselimenä työtä valvoi helmikuussa ensimmäisen kerran kokoonnutunut uusi 14-jäseninen neuvottelukunta puheenjohtajanaan Arvo Salo ja sihteerinä Risto Reuna. Työvaliokunta kokoontui vuoden aikana kahdesti. Sihteerin toimeksi kertonut vuonna Risto Reuna toimen vakinaisen haltijan ollessa virkavapaalla. Toimikunnan tilapäisenä tutkijana oli Hilikka Helsti elokuun loppuun, minkä jälkeen hän aloitti Työväenperinteen palveluksessa tehtäväänään muistitietokokoelmia koskevien tietojen siirtäminen tietokoneelle.

Toimikunnan työ on ollut selvemmin kaksijakoista keruuta kuin aikaisemmin. Yleiskeruista työllisti vuoden 1989 puolella aloitettu "Järjestö elämässäni"-kysely ja loppukesällä julistettiin juhluvuoden 1990 keruu sodanjälkeisen elämänmuutoksen kartoittamiseksi teemalla "Säännöstelytaloudesta kulutusyhteiskuntaan". Totuttua laaja-alaisempaa elämäntapakerauta kohtaan tunnettiin suurta mielenkiintoa. Kyselyyn vastanneiden keskuudessa oli ilahduttavasti uusia ja sellaisia vanhoja muistelijaita, jotka kirjoittivat vuosien tauon jälkeen. Toisena tallentamistapana sihteeri on toteuttanut ennalta kirjallisesti valmisteltuja haastatteluja sodan jälkeen avainpaikoilla olleista työväen toimihenkilöistä, joista tehtiin viisi äänitystä.

Toimikunta teki vuoden 1990 aikana myös ulkopuolisille tilaustyön valmistamalla Eläkkeensaajien Keskusliitolle 12 henkilön ja 158 sivun laajuisen haastatteluprojektin liiton historiankirjoitusta varten.

Muistitietokokoelmien sisältöluokitusta siirrettiin tietokoneelle Veikko Rytkösen muokkaaman ohjelman mukaisesti. Itse kokoelmat karttuivat 136 muistelijan lähetyksistä 3 800 sivua, mikä merkitsee keskimäärin 28 sivun muistelmaa lähetyksestä kohti. Äänitteitä saatiin 24. Aivan uuden muistitiedon tallentamisen saran aloittivat videohaastattelut, joita toimikunta vastaan-

Hautavaara 1942. Ratavartija "topparoikkansa" kanssa. Rautatieläinen Olli Kakko muisteli sodan aikaisia tapahtumia.

otti kuusi Vuokko Marttala-Hurrin tekemää haastattelua. Lisäksi hän kirjoitti useita muistitietotoimintaa esitteleviä artikkeleita.

30-vuotista taivaltaan toimikunta juhlisti toimittamalla Tallentajan juhlanumerona. Toimikuntaa muistettiin myös Postipankin lahjoituksella, mikä käsitti nauhoitus-, purku- ja tekstinkäsittelylaitteiston. Juhlaseminaarina järjestettiin HTY:llä 26.11. "Jokanaisten ja -miehen juttuseminaari", johon osallistui 70 asiasta kiinnostunutta muistelijaa ja kuulijaa.

Helsingin Työväentalolla pidettiin Juttuseminaari. Matti Kuusi pitää puheenvuoroaan.

Vuoden 1989 keruuaineistosta ja "Järjestö elämässäni"-keruuseen (joka jatkui helmikuun 1990 loppuun) vastanneista toimikunta palkitsi 500 markan pääpalkinnoilla jyvaskyläläisen Taito Mörkin ja helsinkiläisen Paavo Rantasen. E-keräysprojektin muisteliijoista palkittiin 400 markan tunnustuspalkinnoilla Pentti Lumme Tampereelta ja Pertti Tuominen Helsingistä. 300 markan rahapalkinnon saivat Anja Hietala Järvenpäästä, Keijo Hummelin Karjaalta, Tauno Leino Kotkasta, Saga Maria Keveri Kotkasta, Kalle Pirttijärvi Klaukkalasta, Leo Tarvainen Katajarannasta sekä yhteispalkitut Kristiina Pellinen ja Päivi Siekkinen Helsingistä. Lisäksi kirjapalkinnolla muistettiin 15 kerääjää ja muistelijaa.

Keväällä 1990 Työväen muistitietotoimikunta, Työväen Arkisto ja TSL:n Helsingin piiri järjestivät luentosarjan "Ammattiyhdistysliike ja palkansaajat". Luennoitsijoina olivat dosentti Irma Sulkunen, dosentti Pauli Kettunen, FL Risto Reuna, FK Marjaana Valkonen ja VTM Marja Rantala.

8.

PROJEKTIT JA MUU TOIMINTA

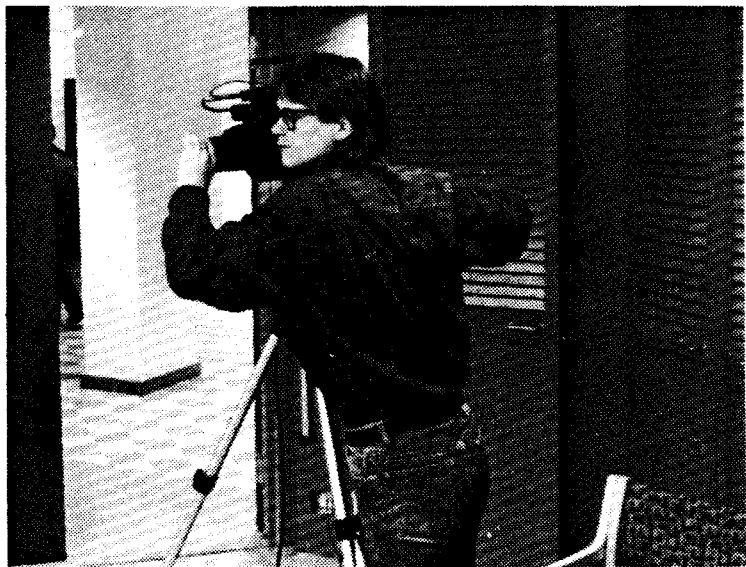
Edellisten vuosien tapaan arkisto on ollut yhteistyössä Työväenperinne -Arbetrartradition ry:n kanssa sellaisissa projekteissa, jotka edistävät työväenperinteen tallentamista yleensä.

Vanhon työväenliikkeeseen liittyvien elokuvien ja niihin liittyvien filmografisten tietojen kartoittamista ja keruuta on jatkettu vuoden 1990 aikana. Projektin yhteydessä kerättyjen filmien määrä on jo yli 400 eli lisäystä vuoden aikana on kertynyt noin 100. Osasta elokuvia on teetetty videokopioita tutkijoiden ja muiden asiasta kiinnostuneiden käyttöön. Tällä hetkellä videokokoelmassa on 142 käyttökopiota eli lisäystä edelliseen vuoteen on 21 videota. Suurta osaa vuokrataan myös ulkopuoliseen käyttöön. Alkuperäisiä elokuvia säilytetään Suomen Elokuva-arkistossa. Kertomusvuonna aloitettiin elokuvien filmografisten ja teknisten tietojen rekisteröinti atk:lle.

Julisteiden järjestämisprojekti on jatkunut vuoden aikana kolmen kuukauden ajan. Leena Koskisen tehtäväkuvaan ovat kuuluneet KK:n julisteiden esikonservointi, pakkaaminen ja tietojen tallentaminen atk:lle. Kaiken kaikkiaan ko. julisteita on tähän mennessä järjestetty noin 1700.

Kertomusvuonna tehtiin päätös, että arkiston museo- ja taidekokoelma luovutetaan Työväen Keskusmuseoyhdistyksen omistukseen sillä ehdolla, ettei sitä luovuteta kolmannelle osapuolelle.

Työväen Arkiston atk-projekti on edennyt hyvin. Luovutus- ja kaukolainaus toiminta on hoidettu täysin atk-pohjaisesti. Vuoden 1990 lopulla käyttöön saatu päivistäjän oma tietokone on helpottanut päätteiden

Filmografi Tanskanen dokumentoi Juttuseminaarin tapahtumia.

puutetta. Käytännön työssä on kuitenkin havaittu, että vasta kun jokaisella työntekijällä on työpisteessään oma kone, voidaan päästä systemaattisempaan luettelointiin ja rekisteröintiin. Arkisto-ohjelmaa on kehiteltytyöiden edistyessä. Useille työväenjärjestöille ja muille arkistoille on annettu edellisen vuoden tapaan konsultointiapua.

Arkisto on ollut kuluva vuoden aikana mukana Järjestöarkisto-opastyöryhmässä ja avustanut naistutkimuksen kotimaisia arkistolähteitä kokoavaa NASTA-projektia.

Työväen Arkiston julkaisutoimintaa kehitettiin periaatteella "julkaisun myynnin on katettava painokustannukset". Näin tapahtuikin, sillä kumpikin vuoden aikana työstyetty julkaisu maksoi itse itsensä. Tällä samalla periaatteella arkiston julkaisutoimintaa myös päätettiin jatkaa.

IALHI:n kokouksen kuvasatoa:

Vas. Karl Lang, Dieter Schuster ja
Rein van der Leeuw

Tutustumiskäynnillä Työväen Asuntomuseossa

Vapaalla

9.

KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

IALHI:n (International Association of Labour History Institutions) kokous pidettiin Helsingissä 28.-31.8.1990. Työväen Arkiston ja SAK:n ammattiyhdistysarkiston järjestämä 21. konferenssi onnistui erinomaisesti. Kokoukseen osallistui 33 virallista edustajaa 13 eri maasta. Lisäksi kokoukseen osallistui yksi ulkopuolinen tarkkailija. Kaiken kaikkiaan ulkolaisia osallistui noin 40 ja suomalaisten osallistujien yhteismäärä oli lähes 30.

Taloudellisesti konferenssi tuotti muutaman tuhannen markan tappion. Konferenssin budjetti oli lähes 70 000 markkaa, jonka lisäksi tuli vielä monenlaiset lahjoitukset ja laskut, jotka eivät kulkeneet arkiston kautta. SAK:n ja ammattiyhdistysarkiston taloudellinen tuki sekä ammattityövoiman "lainaaminen" oli suureksi avuksi. Yhteistyö sujui hyvin.

Konferenssin tärkein tavoite arkiston näkökulmasta oli suomalaisen työväenliikkeen historian ja perinteen esittely sekä tietysti arkistomme monipuoliseen toimintaan tutustuttaminen. Saamamme erittäin myön-

teisen palautteen ansiosta voimme katsoa onnistuneemme asettamissamme tavoitteissa.

Kansainvälisesti merkittävin aikaansaannos oli yhteinen julkilausuma. Julkilausumassa kiinnitettiin huomiota siihen vaaraan, joka liittyy sinänsä positiiviseen kehitykseen itäisessä Euroopassa. Siellä on olemassa uhka, että nimenomaan työväenliikkeen perinteeseen liittyviä asiakirjoja ja kirjallisuutta suoranaisesti hävitetään.

Työväen Arkistolla on oma edustajansa IALHI:ssa. Arkiston johtaja Esa Lahtinen on ollut koordinaatiokomitean jäsen ja osallistunut komitean kokouksiin huhtikuussa ja joulukuussa Opetusministeriön tuella. Taloudellisista syistä Suomen edustaja on kuitenkin esittänyt, että seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi Pohjoismaiden edustajaksi valittaisiin tanskalainen, koska Kööpenhamina on isäntänä vuoden 1992 konferenssissa. Vaikka kansainvälinen yhteistyö on tärkeää, niin Työväen Arkiston resurssit eivät riitä toiseksi kaudeksi koordinaatiokomiteaan.

10.

EDUSTUKSET

Lahtinen Esa:

- Työväenperinne-Arbetartradition ry., puheenjohtaja
- Arkistoyhdistys, sääntötoimikunnan jäsen
- Kansan Sivistysrahaston valtuuskunta
- IALHI:n koordinaatiokomitea
- TSL:n historiatoimikunnan jäsen
- Sosialistisen Aikakauslehden toimituskunta

Hentilä Marjaliisa:

- Työväenperinne-Arbetartradition ry., taloudenhoitaja
- Järjestöarkisto-opastyöryhmä

Rantala Marja:

- Suomen Urheilun Keskusarkiston Työläisurheilu toimikunta, puheenjohtaja
- Järjestöarkisto-opastyöryhmä

Lähteenmäki Maria:

- Työväenliikkeen kirjaston kirjastotoimikunta
- Historiallisen Yhdistyksen johtokunnan jäsen

Reuna Risto:

- Eläkkeensaajien Keskusliiton historia-toimikunnan jäsen

Rytkönen Veikko:

- Yksityisarkistorekisteri-työryhmä

• 1. ARKISTON KÄYTTÖ

KÄYTTÖKERRAT

Tutkijakäynnit	1541
Tiedustelut	434
Valokopiot	5440
Ryhmäkäynnit	14

KÄYTETTY AINEISTO

Kansiot ja sidokset	1062
Mikrofilmit	153
Lehdet	152
Muistitieto	90
Valokuvat	624

TILATTUJEN KANSIOIDEN JAKAUTUMINEN
AIHEPIIRIN MUKAAN

Henkilöarkistot	277	26 %
Sos.dem.puolue	209	20 %
Työväenyhdistykset	173	16 %
Ammattiyhdistysliike	108	10 %
Naisjärjestöt	67	6 %
Nuorisoliike	36	3 %
Vuoden 1918 arkisto	32	3 %
Urheilujärjestöt	30	3 %
Osuustoiminta	27	3 %
Sisäpolitiikka	26	2 %
Ulkopolitiikka	12	1 %
Muut	65	7 %
Yhteensä	1062	100 %

• 2. ARKISTON KÄYTTÄJÄT

TUTKIJOIDEN JAOTTELU

Akateeminen tutkimus	75 %
Harrastelijatutkimus	23 %
Tiedotusvälineet	2 %
Yhteensä	100 %

ENITEN TILANNEET TUTKIJAT

Tutkija	Tilauksia
Määttäla Elisa	19
Koskinen Juha	17
Suomi Juhani	14
Heikkilä Jouko	13
Heiskanen Anne	12
Jäntti Kari	12
Rentola Kimmo	12
Saarela Tauno	11
Rautkallio Hannu	11
Bergholm Tapio	10

• 3. KUVA-ARKISTO

KOPIOIDUT KUVAT

Asiakas kopioi	456
Arkisto kopioi	168
Yhteensä	624

JAKO MEDIOIHIN

	%
Lehdistö	20
Teokset	16
TV, Video, Elokuva	48
Näyttelyt	13
Muut	3
Yhteensä	100

• 4. LUOVUTUKSET

LUOVUTUKSET JA
TÄYDENNYSLUOVUTUKSET

AKT:N SOS.DEM. RYHMÄ
ALPPILAN NUORET KOTKAT
AMMATTILIITTOJEN YHTEISTYÖ-
JÄRJESTÖ
ARBETARNAS BILDINGSFÖRBUND
AUGUST VALLAN HENKILÖARKISTO
AUGUST WESLEYN KIRJEENVAIHTOA
AUTO- JA KULJETUSTYÖNTEKIJÖIDEN
LIITTO
DEMARI
EESTINMÄEN SOS.DEM. YHDISTYS
E-INSTITUUTTI
HAUHON SAPPEEN TY.
HEIKKI HELKAVUOREN
HENKILÖARKISTO
HELSINGIN PALOMIESYHDISTYS KTV RY.
HELSINGIN PELTI- JA VASKISEPPIEN AO 27
HELSINGIN SOS.DEM. NAISYHDISTYS RY.
HELSINGIN SOS.DEM. NUORISOPPIRI RY.
HENRY E. AHOSIN KIRJEET
HERTTONIEMEN SOS.DEM. YHDISTYS
HINNERJOEN SOS.DEM. TY.
HYRYNSALMEN SOS.DEM. TY.
HÄLVÄN TY.
JANAKKALAN OSUUSKAUPPA R.L.
NAPIALA
JOUHENNIEMEN ELO
JOUHENNIEMEN ELON-VOIMA
JOUHENNIEMEN TY.
JUHO HEINONEN
JUUAN TY.
JYVÄSKYLÄN TY.
JÄRJESTÖTOIMITSIJAIN LIITTO
KAAKAMON SOS.DEM. TY.
KAARLO AF HEURLININ ARKISTO

KANSAINVÄLINEN
 SOLIDAAKISUUSSÄÄTÖ
 KANSAN LEHTI
 KERIMÄEN SOS.DEM.
 KUNNALLISJÄRJESTÖ
 KERIMÄEN VIRI
 KONTULA-SEURA
 HELSINGIN SÄHKÖALANTYÖNTEKIJÄT
 KONTULAN NUORET KOTKAT
 KORSON ELÄKKEENSAAJAT
 KUOPION SOS.DEM. TY.
 KUOPION SOS.DEM. TY.
 LIIKEALAN AMMATTILIITTO
 LÄNGELMÄEN SOS.DEM.
 KUNNALLISJÄRJESTÖ
 MATTI KURIKAN KIRJEITÄ KAARLO
 ALARIK CASTRENILLE
 MUNSAAREN TY.
 MÄKKYLÄN SOSIALIDEMOKRAATIT
 NAPIALAN TY VOITTO RY.
 ORLY SAIRASKASSA/CONSILIUM BULK OY
 PARKKUUN TY.
 PENTTI JÄRVINEN
 PIHLAJALAHDEN SOS.DEM. TY.
 PIHTIPUTAAK VAATETUSTYÖNTEKIJÄT
 OS. 240
 POHJANMAAN TYÖVÄENLIIKKEEN
 AINEISTOA
 POHJOIS-HÄMEEN SOS.DEM. PIIRI
 POHJOIS-HÄMEEN SOS.DEM. PIIRI
 POHJOIS-KARJALAN SOS.DEM. PIIRI
 PÄIJÄT-HÄMEEN PUHELINMIEHET AO
 PÄIVÄN NUORET
 RYTTYLÄN TY.
 SALON SOS.DEM. TY.
 SATAMATYÖNTEKIJÖIDEN LIITTO RY.
 SUOMEN ELÄMÄNTAPALIITTO ELO RY.
 SUOMEN KUTOMOTEOLLISUUSTYÖVÄEN
 LIITTO
 TAMPEREEN SD. TOVERISEURA
 TAMPEREEN SOS.DEM. YHDISTYS
 TAPIOLAN SOSIALIDEMOKRAATIT RY.
 TIKKAKOSKEN SOS.DEM. NAISYHDISTYS
 TOIMISTOTYÖNTEKIJÖIDEN LIITTO
 TSL:N RUOTSINKIELINEN SIHTEERISTÖ
 TURKHAUDAN NUORISO-OSASTO
 TURUN KIINTEISTÖALAN SOS.DEM.
 YHDISTYS
 TURUN OPISKELIJAJÄRJESTÖJEN
 TURUN PÄÄSKYVUOREN SOS.DEM.
 YHDISTYS
 TURUN SOS.DEM. TOVERISEURA
 TYÖVÄEN POSTIMERKKEILLJÄT
 TYÖVÄEN SIVISTYSLIITTO
 UUNO RAATIKAIKEN ARKISTO
 VANHAT TOVERIT
 VIRKKALAN RAKENNUS- JA
 RAKENNUSAINEOS. 53
 VTVL:N OSASTO 272
 VÄSTANFJÄRDS SVENSKA
 ARBETARFÖRENING

YHTEISÖLUOVUTTAJAT

AKT:N SOS.DEM. RYHMÄ
 ALPPILAN NUORET KOTKAT
 BIBLIOTEK, INSTITUT MARXISMA-
 LENINISKAJA
 CONCILIUM BULK OY
 DEMARI
 EESTINIEMEN SOS.DEM. YHDISTYS
 E-INSTITUUTTI
 FINLANDS SVENSKA ARBETARFRBUNDET
 HELSINGIN KOTIEN PUOLESTA RY.
 HELSINGIN PALOMIESYHDISTYS KTV RY.
 HELSINGIN PELTI- JA VASKISEPPIEN AO 27
 HELSINGIN SOS.DEM. NAISYHDISTYS RY.
 HELSINGIN SOS.DEM. NUORISOPHIRI RY.
 HELSINGIN SÄHKÖALANTYÖNTEKIJÄT RY.
 HERTTONIEMEN SOS.DEM. YHDISTYS
 HINNERJOEN SOS.DEM
 TYÖVÄENYHDISTYS
 HYRYNSALMEN SOS.DEM. TY.
 JORMA LEHTISEN PERIKUNTA
 JUUAN TYÖVÄENYHDISTYS
 JÄRJESTÖTOIMITSIJAIN LIITTO
 KAAKAMON SOS.DEM. TY.
 KANSAINVÄLINEN
 SOLIDAAKISUUSSÄÄTÖ
 KANSAN ARKISTO
 KANSAN LEHTI
 KERIMÄEN KUNTA
 KIRJATUKKU OSAKEYHTIÖ (TAMMI)
 KLAUKKALAN TY.
 KONTULA- SEURA
 KONTULAN NUORET KOTKAT
 KORSON ELÄKKEENSAAJAT
 KUOPION SOS.DEM. TYÖVÄENYHDISTYS
 LIIKEALAN AMMATTILIITTO
 LÄNSI-KOTKAN SOS.DEM. TY.
 NAPIALAN TYÖVÄEN-
 YHDISTYS VOITTO RY.
 PIHTIPUTAAK
 VAATETUSTYÖNTEKIJÄT AO 240
 POHJOIS-HÄMEEN SOS.DEM. PIIRI
 POHJOIS-KARJALAN SOS.DEM. PIIRI
 PÄIJÄT-HÄMEEN
 PUHELINMIEHET AO 124
 RYTTYLÄN TYÖVÄENYHDISTYS
 SALON SOS.DEM. TYÖVÄENYHDISTYS
 SUOMEN ELÄMÄNTAPALIITTO ELO RY.
 SUOMEN SOS.-DEM.
 SANOMALEHTIMIESLIITTO RY.
 TAMMI KUSTANNUS OY
 TAMPEREEN TYÖVÄENYHDISTYS
 TAPIOLAN SOSIALIDEMOKRAATIT
 TYÖVÄEN SIVISTYSLIITTO
 TYÖVÄEN SIVISTYSLIITTO,
 RUOTSINKIELINEN SIHTEERISTÖ
 TURUN KIINTEISTÖALAN SOS.DEM.
 YHDISTYS
 TURUN PÄÄSKYVUOREN SOS.DEM.
 YHDISTYS
 TURUN SOS.DEM. TOVERISEURA

TYÖVÄEN KESKUSMUSEO
TYÖVÄEN POSTIMERKKEILIJÄT
UP-UUTISPALVELU
VALKEAKOSKEN KOTISEUTUARKISTO
VANHAT TOVERIT
VIRKKALAN RAKENNUS- JA
RAKENNUSAIN- AO 53

HENKILÖLUOVUTTAJAT

AHONEN, HENRY E.
AHTIAINEN, LASSI
BERGHOLM, TAPIO
HAAJA, TAPANI
HAUVONEN, RISTO
HELIN, EEVA
HELKAVUORI, HEIKKI J.
HEURLIN AF, ULLA
HURRI, OLAVI
JUVONEN, PIRJO
JÄRVINEN, PENTTI
KANERVO, NILO
LAHTINEN, EILA
LEINO, TAUNO
LINDHOLM TOIVO JA EEVA
LINTONEN, RAIMO
LOUHELAINEN, IRJA
LUNDBERG, PIRKKO
MYLLYMÄKI, PENTTI
NIKULA, TAINA
OJANEN, ALPO
PIHLAJA, ANNI
PIITULAINEN, LEO
RAATIKAINEN, UUNO
RAUDSEPP, VAPPU
SIIVONEN, UNTO
SILTANEN, KEIJO
SIMOLA, MATTI
SUITIALA, HEIKKI
TAINIO, ILONA
TOIVONEN, TORSTI
TUOMISTO, TERO

MUISTI- TIEDON KERÄÄJÄT: ÄÄNETTÖMIEN MAAILMOITA KARTOITTA- MASSA

Teksti: Marjut Helminen
Kuvat: Arja Teikola

Kenen historiaa historiankirjoitus on? Miten sinä kirjoittaisit historiaa? Koko virallinen historiankirjoitus voitaisiin panna uusiksi kuuntelemalla ihmisiä, joita ei tavallisesti kuunnella, uskovat amerikkalaiset kirjailijat Studs Terkel ja Robert Coles. Heidän mielestään muillekin kuin kansanjohtajille pitäisi antaa oikeus tulla kuulluksi tapahtumista.

• Muistitietoon perustuva historia on kuitenkin avosylinen tieteensuunta. Se ei jätä päätöksentekijöitä, poliitikkoja tai talouselämän johtajiakaan äänettä. Toisen tallennuksen valtavirtaus tällä alueella keskittyy juuri heihin.

Professori Marjatta Hietala on mukana kotimaisessa projektissa, jossa haastatellaan suomalaisia veteraanikansanedustajia mm. vaalityöstä, epävirallisista henkilösuhdeverkoista, eduskunnan työtapojen muutoksista ja heidän aloitetuista minnastaan. Professori Hietala sanoo, että suullisten kertomusten ja aikalais-

viestintätavat yhteiskunnassa muuttuvat kirjallisesta suulliseksi. — Mitä lähemmäksi tulemme omaa aikaamme sitä vähemmän on niin sanottuja tärkeitä dokumentteja. Aikaisemmin päätöksentekijöiden toimintatavoissa kirjeenkirjoitus oli syvään juurtunut. Tällä hetkellä näitä asioita voi jäljittää ainoastaan puhelin-keskusteluissa — eivätkä puhelimessa sanotut asiat säily jälkipolvien käyttöön.

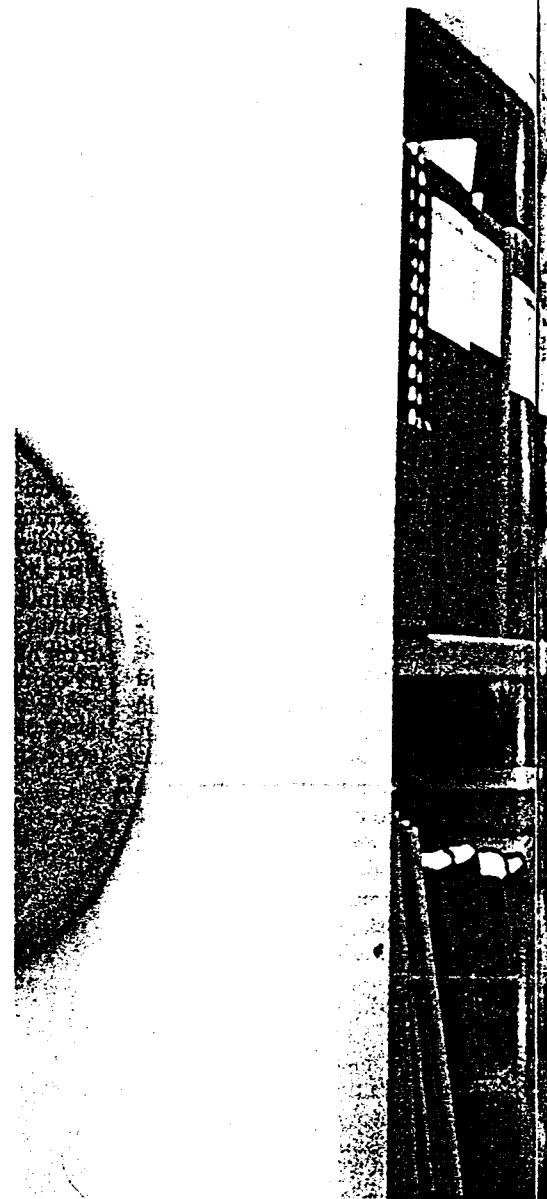
Kansanedustajien haastattelemisen edustaa muistitiedon yhtä valtavirtausta.

— Suomessa on pitkät perinteet myös toisen muistitietosuuntauksen alueella, muistuttaa Marjatta Hietala. Se on äänen antamista äänettömille, laajojen kansanryhmien, tehtaiden työntekijöiden, naisten ja lasten haastattelu.

Äänettömien kansalaisten eurooppalaisena tutkijana on kunnostautunut englantilainen historioitsija Paul Thompson. Hänen koulukuntansa yrittää kääntää historian kuvaa esimerkiksi haastattelemalla troolareiden omistajia ja rivikalastajia siitä, miten heidän elinkeinonsa on muuttunut välineiden parannuttua, millaiset perinteet ovat katkenneet ja miten keskinäiset työsuhteet ovat muuttuneet. Thompsonin ryhmä keskittyy elämäntarinoiden kokoamiseen ja kannustaa ihmisiä omaelämäkerralliseen muisteluun.

Suomi – muistitiedon uranuurtaja

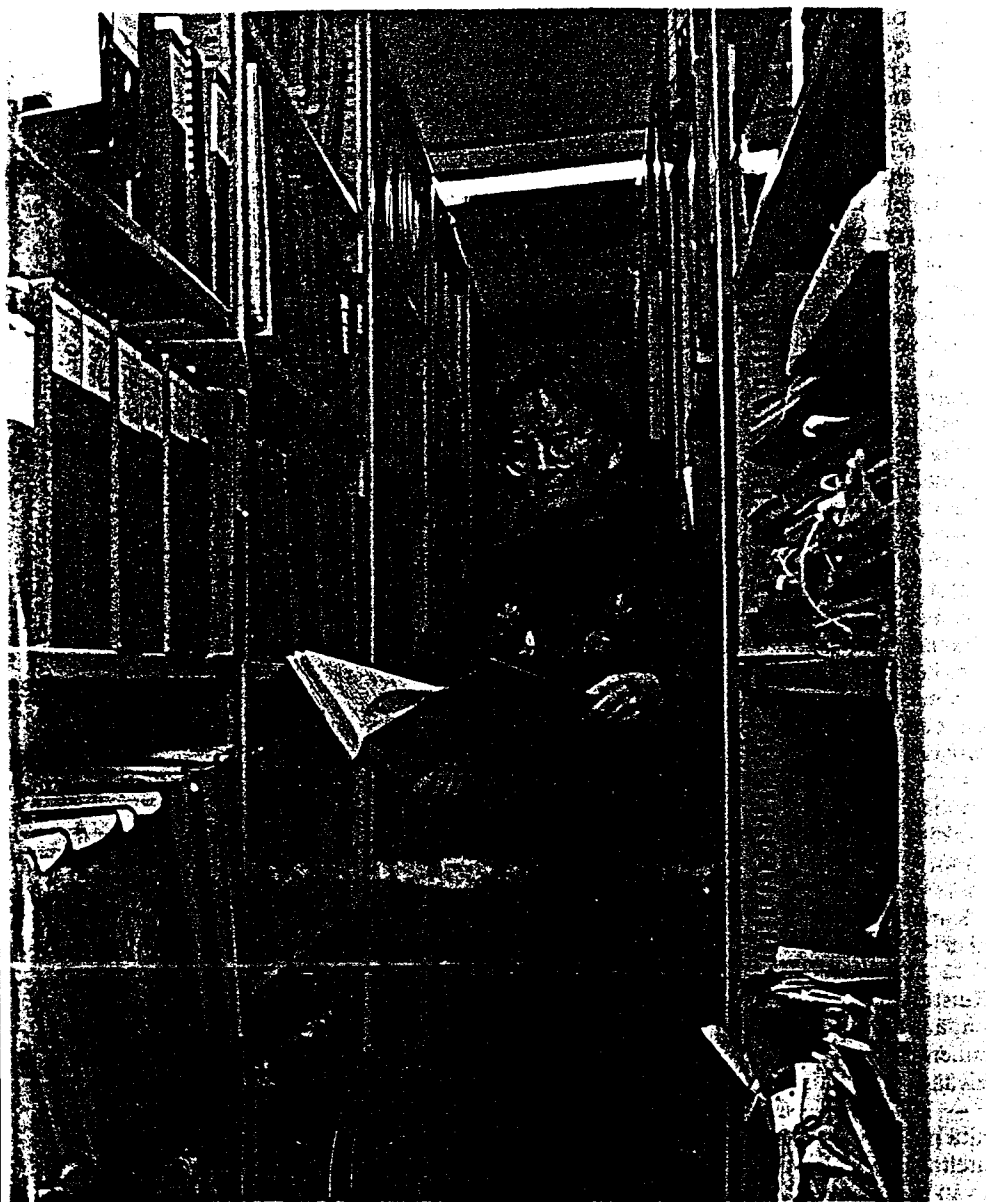
Suomessa on pitkät perinteet elämäker-

Työväenmuistitietotoimikunnan tutkija Hilikka Helsti.

Kuva: Marjut Helminen

teilijöiden, kansanrunouden tutkijoiden ja kielitieteilijöiden työhön. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto on kerännyt suullista perinnettä 146 vuotta. Työväenliikkeen puolella on omat muistitietohankkeensa.

— Työväen muistitietotoimikunta perustettiin 30 vuotta sitten, kertoo Hilikka Helsti, toimikunnan tutkija. — Toimikuntaa olivat perustamassa Mauno Kivistö, Matti Kuusi, Erik Allardt ja Heikki Waris.

Hilikka Helstin mukaan työväen muistitietohankkeissa on erilainen lähtökohta kuin kansatieteen tutkijoilla. — He voivat kerätä pikkutarkkaa tietoa esimerkiksi maanviljelysmenetelmistä tai vanhoista juhlatavoista. Meillä taas kerätään kokonaisia elämäkertoja, kokemuksia työväenliikkeessä toimimisesta.

Työväen muistitietotoimikunnalla on valtavat aineistot esimerkiksi vuodesta 1918 ja senaikaisista kokemuksista. Toimikunnan keräystoiminta on hyvin järjestelmällistä. Se julkaisee Tallentaja-lehteä, jossa julkaistaan vuosittain yhteen teemaan keskittyvä kysely. Näiden teemojen pohjalta on ilmestynyt seitsemän teosta, muun muassa yksi käsittelee osuuskauppaliikkeen historiaa ja liikkeen keskeisten aktivistien kokemuksia.

Hilikka Helsti sanoo, että heillä on kirjoittajiin hyvin kannustava asenne. — Meillä on joukko vakituksia kirjoittajia, joista jotkut ovat tehneet jopa satoja tuttavien, sukulaistensa ja eri alojen työntekijöiden haastatteluja.

Helsti mainitsee toimikunnan pitkäaikaisen sihteerin, Heimo Huhtasen, joka itse teki valtavasti haastatteluja. Osa materiaalista on saatu lahjoituksena ja saatetaan esimerkiksi olla koottu osana jonkun tekemää tutkimusta. Vakituiset avustajat lähettävät toimikunnalle useita kirjeitä vuodessa. — Karsintaa ei tehdä, vaan kaikki otetaan vastaan. On sitten tutkijoiden tehtävä tehdä lähdekritiikki, sanoo Helsti.

Ei käsitellä mitä tapahtui, vaan miten joku sen muistaa

Professori Paul Skenazy, Kalifornian yliopistosta Santa Cruzista opettaa muistitietohistoriaa. Hän pitää sitä hyödyllisenä oppiaineena niin kirjallisuuden opiskelijoille, toimittajiksi valmistuville kuin esimerkiksi naistutkimusta opiskeleville tai yhteiskunnan syrjittyjä vähemmistöjä tutkiville.

— Oppikurssini ideana on että kartoitetaan julkista elämää yksityisten kansalaisten maailmojen kautta. Käymme läpi Studs Terkelin tai Robert Colesin tuotantoa, missä näkyy selvästi, että kaiken perinteisen historian voisi kirjoittaa uudelleen kuuntelemalla niitä, joita ei tavallisesti kuunnella. Näiden marginaalis-

Professori Marjatta Hietala.

ten äänten kautta näkyy, miten kansalliset ja kansainväliset tapahtumat suodattuvat yksityisten ihmisten elämään.

— Muistiin perustuvat kertomukset tekee jännittäviksi myös se, että ne ovat dokumentaation ja fiktion rajalla. Ei käsitellä sitä, mitä tapahtui, vaan sitä miten joku muistaa mitä tapahtui.

Suomalaiset kirjaavat muistiin omia kokemuksiaan, koska he pitävät tärkeänä niiden saattamista jälkipolvien tietoon. Yhteiskunta on muuttunut hyvin lyhyessä ajassa valtavasti. Enää ei kuukaan suorastaan näe nälkää. Poliittiset olot ovat vakiintuneet.

— Muutos on ollut mielettömän suuri, jos ajattelee vielä tänäänkin toimikunnallemme lähetettyjä vuoden 1918 punaorpojen kirjoituksia. Heidän lapsuuteensa liittyi köyhyys, nälkä ja silmitön tappaminen, sanoo Hilka Helsti. — Ihmisillä on omat syynsä kirjoittaa muistelmiaan, he jäsentävät omaa maailmaansa ja haluavat myös antaa jonkin kuvan itsestään tuleville sukupolville. Se on heidän subjektiivinen näkemyksensä.

Hilka Helstin mielestä muistitietoarkeistot voisivat antaa paljon tutkijoille paitsi niistä aiheista, joista on kerrottu, myös siitä miten kerrotaan tai siitä mistä ei puhuta.

Kun työväen muistitietotoimikunta järjesti kampanjan aiheesta 'järjestö elämässäni', saatiin vastauksena joukko hohdokkaita kertomuksia, joissa järjestöelämä eteni voitosta voittoon.

— Vastoinikäymisiä, ikäviä asioita kuten esimerkiksi valtataistelua ei useimmissa kertomuksissa tuotu lainkaan esiin. Vähemmän kerrottiin myös siitä, miten aktiivinen järjestötoiminta vaikutti kotielämään. Hilka Helsti kertoo, että tekstistä saattoi löytyä maininta että 'silloin ja silloin tuli ero' tai että 'vaimo hoiti lapset'. — Ehkäpä se johtuu siitä, että on olemassa ajatus tietystä perinteisestä järjestöurasta ja tähän toimintaan liittyy ihanteita. Kirjoittajat yrittivät ehkä antaa kuvaa, että olivat onnistuneet, pohtii Helsti.

Yllättäviä tuloksia

Joskus muistitiedon kerääjien saamat tulokset voivat olla peräti yllätyksellisiä. Professori Marjatta Hietala kertoo 60-luvulla Suomessa tehdystä laajasta muistitietoprojektista, jolla yritettiin viime hetkellä kerätä tietoja Suomen sortovuosista. Historiallinen yhdistys ja Suomen Historiallinen Seura lähettivät joukon nuoria historian maistereita keräämään tietoja.

— Siellä oli sellaisia kysymyksiä kuin mielikuvia keisarista ja sortovuosien toimenpiteistä. Se oli valtavan hyvin suunniteltu, siinä oli noin sata yksityiskohdaista kysymystä sortokaudesta.

hyvin nopeasti, koska kävi ilmi, että ihmiset eivät muista mitään.

Koko projektia pidettiin täysin epäonnistuneena. Nauhoista tehtiin koosteet, joita säilytetään Valtionarkistossa. Myöhemmin kun aineistoa käytiin läpi, osoitautui että sen kerääminen ei ollutkaan turhaa.

— Kysymyslomakkeessa käsiteltiin hyvin laajasti suomalaista kulttuuria ja talonpoikien ja torppareiden elämäntapoja, heidän lukeneisuuttaan, kirjojen ja kirjallisen materiaalin saatavuutta kylissä ja erilaisia vapaa-ajan toiminnan muotoja. Tällä hetkellä se on mitä parasta kulttuurihistoriaa. Aineistosta käy ilmi, mitä lehtiä tilattiin ja mitä kirjoja oli suomalaisissa kodeissa, kertoo Marjatta Hietala.

— Kysyttiin esimerkiksi, miten kirkkoherra suhtautui sortotoimenpiteisiin, mutta tästä asiasta haastatellut eivät tieneet mitään. Sen sijaan he kertoivat tärkeitä asioita kirkkoherrasta ja hänen henkilöstään.

Aineistossa on myös tietoja kansakoulunopettajista, näistä maaseudun yksittäisistä vaikuttajista.

— Naiskansakoulunopettajilla oli hyvin innostava rooli kylissä. Projekti puolsi sittenkin paikkaansa vaikka sitä ei silloin ymmärrettykään, tunnustaa Hietala.

Kuten tämä esimerkki osoittaa, kaksi eri asiaa on, mitä kerääjät saavat nauhalta ja miten aineistoa sitten käytetään. Muistitiedon kerääjien työtä voisi äkkiseltään luulla helpoksi. Sitähän se ei ole. Ennen haastattelua on otettava kunnolla selvää haastateltavasta.

— Haastattelu sujuu sitä paremmin, mitä paremmin haastattelija tuntee haastateltavan elämänvaiheet. Kun haastateltavan muisti pettää, on haastattelijan osattava kysyä, oliko kyseessä tämä henkilö ja tämä tilanne, sanoo professori Hietala.

Suomessa on tapana tehdä vanhuudenmuistelmia. Katsotaan, että vasta silloin ihminen on kypsä kertomaan kokemuksistaan. Yhdysvalloissa sen sijaan pidetään parempana kartoittaa mahdollisimman pian jonkin tapahtuman jälkeen sen vaikutuksia ihmisten elämään. Yksi laajimmista yhdysvaltalaisista muistitietoprojekteista oli Vietnamin sotaan liittyvä. Siinä kartoitettiin sekä sodan kokemuksia Vietnamin sotaan kotirintamalla.

Professori Paul Skenazy painottaa, että jos muistitietoa saatetaan kaunokirjalliseen muotoon, joudutaan jälleen tekemään, ei vain teknisiä vaan ennen muuta moraalisia valintoja. — Moraalinen kysymys on, millaisen sävyn toisen puheelle antaa. On myös muistettava, että niin haastattelija kuin haastateltavakin vaikuttavat omalla persoonallaan lopputu-

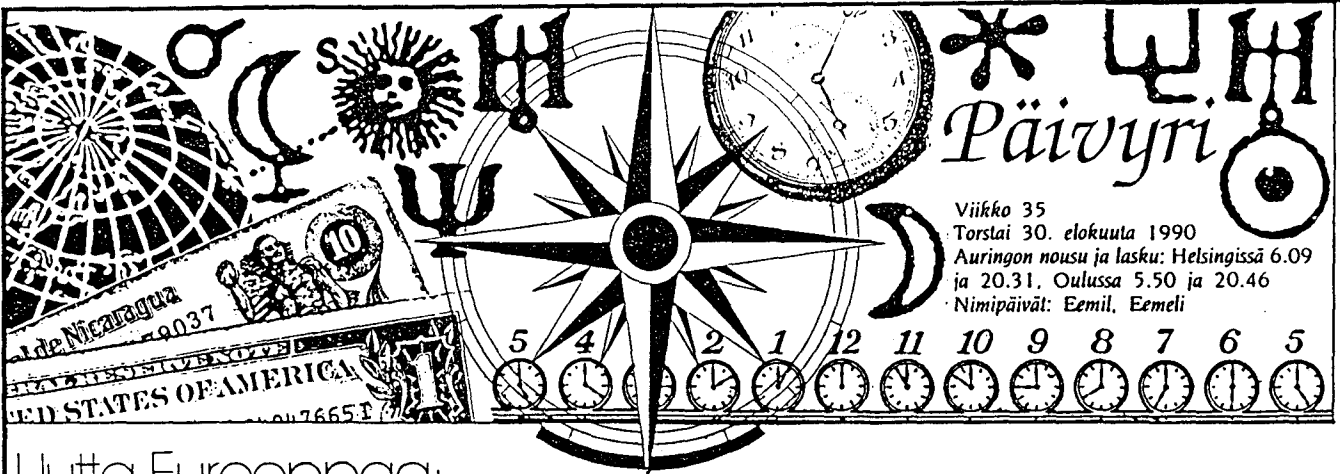
KORU 5000 VUODEN TAKAA

Teksti: Juhani Grönhagen
Kuva: Pekka Turtiainen

Viime kesänä tehtiin Ristiinan Astuvansalmella historiallisesti merkittävä löytö: pieni meripihkainen koru, johon on muotoiltu ihmisen kasvot. Astuvan ukoksi nimetyn korun iäksi arvellaan noin 5000 vuotta.

Astuvan ukko on kootaan melko pieni, sen mitat ovat 25x14x9.

Uutta Eurooppaa:

Työväen historiaa maailman tuuliin?

Euroopan socialististen maiden mullistukset puhuttavat myös työväen historian arkistojen ja tutkimuslaitosten kansainvälisen liiton IALHI:n Helsingissä paraikaa pidettävää kokousta.

Kaksikymmentä vuotta toimineen liiton jäseninä ovat olleet etupäässä Länsi-Euroopan ammattiyhdistysliikkeen ja työväenpuolueiden arkistot ja kirjastot, mutta nyt yhteistyön piiriin on tulossa useita entisten socialististen maiden merkittäviä laitoksia, joilla uusissa oloissa on aivan omat ongelmansa.

— Liiton kokouksissa on kyllä viime vuosina ollut socialistisista maista saapuneita tarkkailijoita ja esitelmöitsijöitäkin, mutta silti tilanne on nyt tietysti ratkaisevasti muuttunut, sanoo IALHI:n pääsihteeri, alankomaalainen Jaap Kloosterman.

— Jaseneksi on toistaiseksi liittynyt vain Bulgarian tutkimuslaitos, mutta lisää on varmasti tulossa.

— Vuosikymmeniä toimineita tärkeitä arkistoja ja tutkimuskeskuksia on entisissä socialistisissa maissa jopa lopetettu tai hajotettu eri laitojen alaisuuteen. Taloudelliset ongelmat ovat suuria, mutta kansainvälisen yhteistyön avulla on jo pystytty turvaamaan DDR:n marxismi-leninismien instituutin MEGA-hanke, Marxin ja Engelsin koottujen teosten julkaiseminen.

Japaniin, USA:han?

Kerrotaan kuitenkin, että tuon saman itäberliiniläisen instituutin käsikirjoituskokoelmat ja muu arkistomateriaali karsivat rahoitusongelmista, ja että niistä on kiinnostuttu jopa Japanissa ja Yhdysvalloissa. Onko Eurooppa menettämässä tämän korvaamattoman materiaalin?

Jaap Kloosterman on optimistinen:

— Uskon, että Saksan liittotasavallan laitoksilla on riittävästi teknisiä ja taloudellisia mahdollisuuksia niiden kokoelmien turvaamiseksi. Kansainvälinen liitto voi auttaa moraalisesti, mutta jos

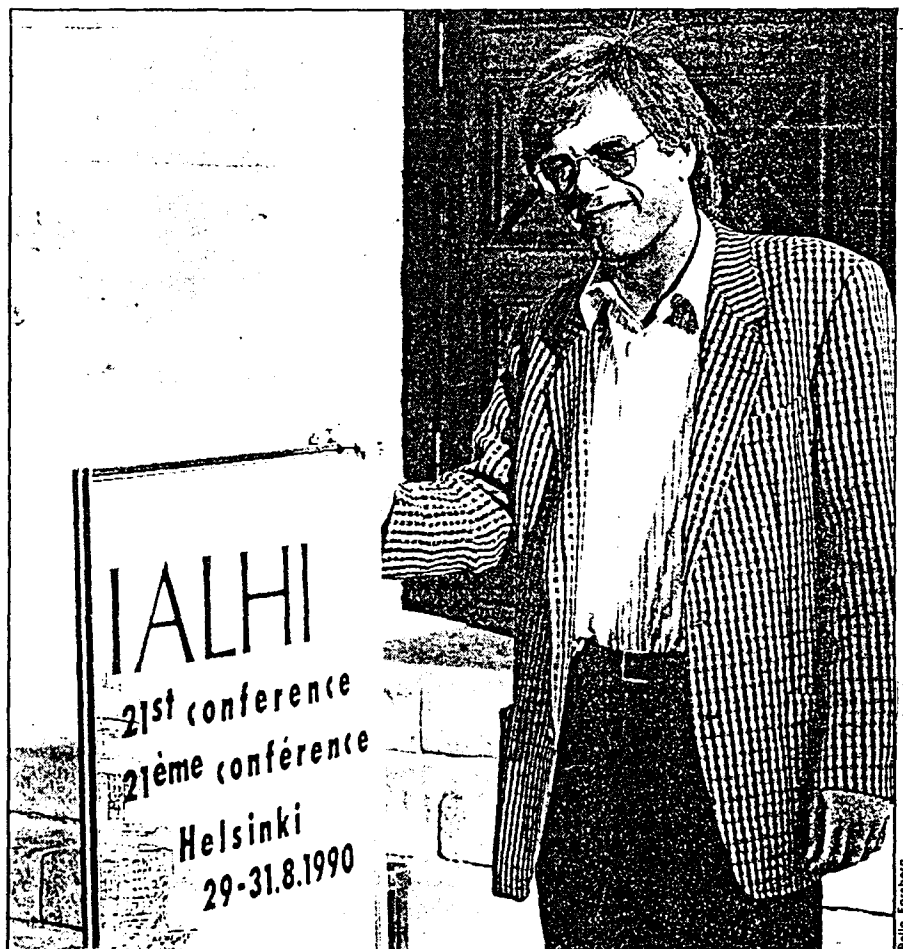
Tuntuu kuitenkin hiukan yllättävältä, että Euroopan työväenliikkeen perustava aineisto kiinnostaa nimenomaan japanilaisia ja yhdysvaltalaisia.

— Ei siinä ole mitään outoa. Tokiolainen Oharan instituutti ja Stanfordinstituutti ovat liittomme jäseniäkin, ja niin Japanissa kuin Yhdysvalloissa on paitsi vankka tutkimusperinne, myös runsaasti alan aineistoa. Esimerkiksi Hoover-instituuttiin on jo ennen toista maailmansotaa talletettu Keski-Euroopan ja Venäjän työväenliikkeen historian arvokkaita yksityiskohtaisia. Samassa laitoksessa on myös yhdysvaltalaisen lehtimiehen Hurnett Bollotinin elämäntyö, laaja dokumentaatio Espanjan sisällissodasta. Itse Espanjassahan alan aineiston järjestelmällinen keruu on päässyt vauhtiin varsin myöhään, Francon jälkeen.

Köyhän paperi

Millä alueilla Euroopan työväenhistorian tutkimusaineiston pahimmat aukot ovat?

— Toiseen maailmansotaan saakka tilanne oli yleensä melko huono, mutta viime vuosikymmeninä useimmissa maissa alan laitoksia on huomattavasti tehostettu. Erityisen hyvin asiat on hoidettu Pohjois-Euroopassa. Ongelmat johtuvat paljolti siitä, että työväen järjestöt eivät ole luottaneet virallisiin laitoksiin, ja tuohon epäluott-

Työväen historian laitosten kansainvälisen liiton pääsihteeri, amsterdamilainen Jaap Kloosterman suhtautuu toiveikkaasti mahdollisuuksiin säilyttää keskeiset dokumentit Euroopassa.

riisiin ja muun maan välinen jännite on haitannut esimerkiksi ammattiyhdistysten aineiston järjestelmällistä keruuta.

— Jo vuosituntuneissa lai-

sa yleensäkin, paperin rappeutuminen. Meillä ongelma on tavallistakin suurempi sen vuoksi, että työväen järjestöt ovat köyhyydessään joutuneet käyttämään mahdollisimman huonon paperia

jonka isäntinä ovat Työväen arkisto. Ammattiyhdistysarkisto ja Turun yliopiston poliittisen historian laitos, päättynyt perijantaina. Tanaan keskustellaan mm. sveitsiläisen Theodor Pinkusin aloitteesta

arkistojen ja kirjastojen turvaamiseksi markkinatalousjattelun vaarantamassa niiden olemassaolon.

RISTO HANNULA

Hoit
mat
heit
kylk
nahk
fiolk
vis. M
riste
Tä
ilo k
naa
harv
olla
herra

Viima
reita
Helsi
nassa
ruuan
sen k
nokka
ja tut
dyksia
Sisa
soittor
tapaill
lia. Pe
na. M
innoki
tanssa
— A
hyökk
utelee
ta. Eip
passe
ki kuu
surull
kohtel
daami
sin tuo

Mun
ystäv
Ystavia
ta tult
tua, m
taisi —
loon k:
— Il
riuhde
siminer
tuneet
kehitys
yhdess
vamma
johtaja
Misti
loystais
tenkin
suunta:
kertais
ohjaksi
taa, ku
— M
kerhok
ta, joh
maan i
nanjoh
son.
Horn
la. Pes
mäihä.
sormes
tarenga
— O.
On me
nuutto
saatu a
kin ollu
kavi, A

Pystyi
mihin
Ariin in
nen. Ru
on tullu
asiat m
kiittäva
saatava
— M.
On Vaa
On mei

80 vuotta kansainvälistä naistenpäivää

Äänioikeuden puolustuksesta kansanjuhlaaksi

1920-luvulla naistenpäivää vietettiin vielä aatteen soittoa polttaen. Toverit-lehden kansikuva vuodelta '22.

Kansainvälisen naistenpäivän perinne on jatkunut jo 80 vuoden ajan. Harvasta tiedää, että ensimmäisiä naistenpäiviä vietettiin äänioikeustaistelun merkeissä ja että idean alina olivat työläisnaiset.

Entä miksi päivää vietetään juuri maaliskuun kahdeksantena?

Ajatus työläisnaisten yhteisestä juhlapäivästä virisi lähes samaan aikaan Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa 1900-luvun alussa. Ajatus naistenpäivän viettämisestä äänioikeusudistuksen vauhdittamiseksi tuli ensimmäisen kerran esille vuonna 1907 Stuttgartissa pidetyssä sosialisti-

naisten kongressissa.

Kokoontuessaan heinäkuussa 1910 toiseen kansainväliseen kokoukseen Kööpenhaminaan, työläisnaisten edustajat totesivat, että kovin paljon ei ollut maailmalla tapahtunut naisten äänioikeuden hyväksi — jotain kuitenkin; myönteisenä poikkeuksena olivat suomalaiset naiset, jotka olivat vuonna 1906 saavuttaneet yleisen äänioikeuden, joka sittemmin oli esimerkiksi muiden maiden naisille. Kööpenhaminan kokouksessa naiset eivät enää tyytynyt periaatepäätöksiin eikä onttoihin lupauksiin, vaan päättivät vaatia näkyvää poliittista toimintaa naisten äänioikeuden toteuttamiseksi.

Amerikkalaiset edelläkävijöitä?

Stuttartin naiskonferenssin velvoittamana oli Yhdysvaltain sosialistinen puolue päättänyt vuonna 1908, että

"aina helmikuun viimeisenä sunnuntaina on tehtävä suurta propagandaa naisten äänioikeuden ja sosialismin puolesta". Amerikkalaiset työläisnaiset viettivät ensimmäistä "kansallista naisten äänioikeuspäivää" 20. 2. 1909.

Yhdysvaltain työläisnaisliike onkin korostanut mielellään olevansa naistenpäivän aloitteuttajia, jonka mallia muut ovat seuranneet. Amerikkalaisen naisten toiminta ei kuitenkaan ollut poikkeuksellista, vaan epävirallisia kansallisia "naistenpäiviä" oli vietetty mm. Suomessa jo vuonna 1902. Niin ikään porvarillisilla naisilla oli ollut omia kansallisia naistenpäiviään.

Sosialistinaisten saksalaisten johtaja Clara Zetkin yhdisti naistenpäivän tavoitteet sosialistiseen aatemaailmaan ja naisten emansipaatiokamppailuun. Zetkinin aloitteesta ensimmäiseksi kansainväliseksi naistenpäiväksi valittiin sunnuntai 19. 3. 1911. Päivä

tuli siten osaksi Saksan työväenliikkeessä vahvana elänytä maalijuhlaperinnettä. Maalijuhla vietettiin vuosien 1789 ja 1848 vallankumousten ja vuoden 1871 Pariisin kommuunin muistoksi.

Ensimmäinen kansainvälisen naistenpäivä onnistui yli odotusten: noin miljoonan naisen arvioitiin osallistuneen päivän viettoon Saksassa, Tanskassa, Itävallassa, Sveitsissä, Yhdysvalloissa ja Bulgariassa. Vuonna 1914 päivää vietettiin 12 maassa, ensimmäisen kerran myös Suomessa, missä yleisen äänioikeuden sijasta aigitoitiin kansallisen äänioikeuden puolesta.

Ensimmäinen maailmansota katkaisi lupaavasti alkaneen naistenpäivän vieton, mm. Suomessa seuraavat päivät järjestettiin vallankumouksena vuonna 1917.

Kaksi naistenpäivää

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen syntyi työväen-

liikkeen hajaantumisen myötä kaksi naistenpäivätraditiota: kommunistinen ja sosialidemokraattinen.

Kommunistinen työläisnaisliike päätti vuonna 1921 kansainvälisen naistenpäivän viettää aina maaliskuun kahdeksantena vuoden 1917 Pietarin tapahtumien muistoksi. Työläisnaiset aloittivat tuona päivänä (julianisen kalenterin mukaan 23. 2.) lakon useissa tehtaissa.

Suomessa työväenjärjestöt pääsivät nopeasti jaloilleen kansainvälisen äänioikeuden jälkeen. Kansainvälistä naistenpäivää vietettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1921. Vasemmistososialistit ja kommunistit keskittivät juhlaansa työpaikoille ja tehtaisten läheisyyteen, kun taas sosialidemokraatit kokosivat tilaisuuksiinsa kotiäitejä. Vuodesta 1927 lähtien sosialidemokraatit viettivät koko maaliskuuta naisten valituskautena kansainvälisen ehdotuksen mukaisesti.

Äitiänpäivä kilpailijana

Kommunistisen liikkeen pyrkimys naisten erillistalouden lakkauttamiseksi ja naisten liittämiseksi yhteisjärjestöihin näkyi myös naistenpäivän suunnittelussa ja toteutuksessa: esille nousivat työttömyys, poliittiset vangit ja lasten järjestämisen huolto.

Maailmalla 1930 vasemmistososialistit viettivät viimeisen kerran omia julkisia naistenpäiviä, sillä ns. kommunistilakien nojalla niiden järjestäminen kiellettiin.

Kansainvälisen naistenpäivän kilpailijana Suomessa oli äitiänpäivä. Päivän vietto aloitettiin täällä vuonna 1918. Alkuna se oli saanut Yhdysvalloista vuonna 1907. Suomessa työläisnaisliike mieltä äitiänpäivän valkoisten juhlaiksi,

mikä korostui ensimmäisen äitiänpäivän järjestelyissä: juhlien kunniavieraiksi olivat valkoisten kaatuneiden äidit. 1920-luvun lopulle tultaessa työläisnaisten kielteinen suhtautuminen äitiänpäivään kuitenkin muuttui ja työläisnaisjärjestöt järjestivät ensimmäiset äitiänpäiväjuhlat 1920-luvun lopulla.

Myös muualla Euroopassa äitiänpäivästä tuli naistenpäivän kilpailija. Esimerkiksi Saksassa kansallissosialistinen äitiänpäivä syrjäytti kansainvälisen naistenpäivän.

Työväenjuhlaana kansainvälinen naistenpäivä kävi rajanvetoa myös vapun kanssa. Erityisesti Keski-Euroopassa miehistä työväenjohtajia suhtautuivat erilliseen työläisnaisten päivään aluksi kielteisesti: päivää ei saanut järjestää, jos se häiritä vapun viettoja.

Itä-Euroopassa juhlapäivä

Naistenpäivän vietto virisi kaikkialla Euroopassa uudelleen henkin heti toisen maailmansodan jälkeen. Suomessa päivää vietettiin sen sijaan myös sotavuonna, vuotta 1941 lukuunottamatta.

Itä-Euroopan maissa naistenpäivästä tuli Neuvostoliiton mallin mukaan virallinen juhlapäivä. Kansainvälinen naistenpäivä korvasi näissä maissa kansallissosialistisen leiman saaneen äitiänpäivän kokonaan. Länsi-Euroopassa päivää vietettiin satunnaisesti, monissa maissa se oli unohtunut 1960-luvulla.

Perinne herätettiin henkin 1970-luvulla, kun syntyi ns. uusi naisliike. Uuden naisliikkeen ja sosialistinaisten yhteiseksi aiheeksi nousi 1960–70-luvulla Vietnamin sodan vastustaminen.

Naistenpäivän symboliikkaa 77 vuoden takaa.

Kolmivaiheinen historia

Suomessa kansainvälistä naistenpäivää on vietetty sotien jälkeen vuosittain ilman taukoja. Sosialidemokraattisen naisliiton jyrkkä suhtautuminen yhteisesiintymiseen kommunistien kanssa muuttui 60-luvun lopulle tultaessa. 8. 3. 1970 vietettiin kansainvälisen naistenpäivän 60-vuotisjuhlaa yhteisvoimin. 1980-luvulla opiskelija- ja muiden vaihtoehdollisten naisten ryhmyivät viettämään feministisesti täyttyynyttä naistenpäivää.

Kansainvälisen naistenpäivän 80-vuotinen historia on jaettavissa kolmeen vaiheeseen: vuoteen 1917 ulottuvaa jaksoa voidaan luonnehtia "sosialisti-feministiseksi" kaudeksi. Tuolloin naisille vaadittiin kansalaisoikeuksia ja tasa-arvoisia toimintamahdollisuuksia työväenliikkeessä.

Toiselle vaiheelle, joka ulottuu vuosien 1917 ja 1918 vallankumoustahtumista 1960–70-luvun yhteiskunnalliseen murrokseen, on ominaista kansainvälisen naistenpäivän aiempaa voimakkaampi puoluesidonnaisuus. Päivä liitettiin kiinteästi työväenpuolueiden valistustyöhön. Päivien viettolä ptyytiin lisäämään naisten järjestäytymistä.

Kolmannesta vaiheesta, joka alkoi 1970-luvun lopulla, kansainvälisen naistenpäivän vietto irrottautui puoluesidonnaisuudesta ja siitä tuli kaikkien naisten yhteinen juhla.

MARJALISA HENTILÄ MARIA LÄNTEENMÄKI

(Artikkeli perustuu samojen tekijöiden tähän julkistettavaan naistenpäivän 80-vuotishistoriaan.)